

ICDP-foreldreveiledning i Oslo Voksenopplæring som en del av Introduksjonsprogrammet for innvandrere og flyktninger

Et pilotprosjekt

Ane-Marthe Solheim Skar
Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo
Silje Bjørnstad
Familiehuset Nanna-Marie
Hannah Davidsen
Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo

JUNI 2014

Bakgrunn

Totalt 72 deltakere innenfor Voksenopplæringen som en del av Introduksjonsprogrammet for innvandrere og flyktninger deltok i foreldreveiledning basert på International Child Development Programme (ICDP), med mål om å styrke foreldrene i deres omsorgsrolle og samtidig bidra til økt norskkunnskap. Denne rapporten sammenfatter erfaringer fra dette prosjektet, inkludert nytteeffekt og anbefalinger knyttet til videre anvendelse.

Innhold

1	Bakgrunn.....	3
2	International Child Development Programme.....	4
3	Rekruttering og gjennomføring.....	5
4	Informasjon om deltakerne i studien.....	6
4.1	Deltakere.....	6
4.2	ICDP-veiledere.....	6
4.3	Lærere og programrådgivere.....	6
5	Implementering.....	7
5.1	Demografiske karakteristika og språkforståelse.....	7
5.2	Hjemmeoppgaver og innhold i samlingene.....	8
5.3	Gruppesammensetning.....	9
5.4	Gjennomføring.....	11
6	Deltakernes utbytte av kurset.....	12
6.1	Generelt utbytte.....	12
6.1.1	Spørreskjema, deltagere.....	12
6.1.2	Gruppeintervju, deltagere.....	12
6.1.3	Veiledere.....	15
6.1.4	Programrådgivere.....	15
6.2	Utbytte knyttet til økte norskkunnskaper.....	16
7	Anbefalinger for videre anvendelse av ICDP innenfor voksenopplæringen.....	16
7.1	Anbefalinger fra deltakerne.....	16
7.2	Anbefalinger fra veilederne.....	18
7.3	Anbefalinger fra programrådgivere.....	18
8	Begrensninger.....	19
9	Sammenfatning og anbefalinger.....	21

1 Bakgrunn

Byrådsavdelingen for eldre og sosiale tjenester ønsket å få vurdert hvorvidt det er hensiktsmessig å integrere foreldreveiledning basert på ICDP i Introduksjonsprogrammet for innvandrere og flyktninger. Totalt 72 deltakere innenfor Oslo Voksenopplæring (heretter referert til som *Voksenopplæringen*), som en del av Introduksjonsprogrammet for innvandrere og flyktninger (heretter referert til som *Introduksjonsprogrammet*) deltok i foreldreveiledning basert på International Child Development Programme (heretter referert til som *ICDP*), med mål om å styrke foreldrene i deres omsorgsrolle og samtidig bidra til økt norskkunnskap. Prosjektet ble evaluert i forhold til om det er hensiktsmessig å implementere ICDP-foreldreveiledning i Voksenopplæringen som en del av Introduksjonsprogrammet. Det ble utarbeidet evalueringsskjemaer av de eksterne evaluatorene Silje Bjørnstad og Ane-Marthe Solheim Skar i samarbeid med ICDP-koordinator Eli Østberg Baardseth. Denne rapporten presenteres kvalitativt og deskriptivt med et mål om å beskrive opplevd nytteverdi både fra deltakere, ICDP-veiledere og lærere innenfor Voksenopplæringen, og med anbefalinger for videre anvendelse av foreldreveiledning basert på ICDP innenfor Voksenopplæringen/Introduksjonsprogrammet.

Målgruppe: Innvandrere og flyktninger i norskopplæringen i Oslo Voksenopplæring

Samarbeidspartnere: Oslo Voksenopplæring, Introduksjonsprogrammet for innvandrere og flyktninger, ICDP-veiledere/trenere i bydelene og Helseetaten

Prosjektansvarlig: Helseetaten v/ICDP-koordinator

Oppdragsgiver: Byrådsavdeling for eldre og sosiale tjenester

Medfinansiert av: Regionsenter for barn og unges psykiske helse

2 International Child Development Programme

[International Child Development Programme](#) (ICDP) er et enkelt, psykososialt forebyggende program som tar sikte på å styrke barns oppvekstvilkår gjennom veiledning av foreldre og andre omsorgspersoner. Programmet ble utviklet i Norge i begynnelsen av 90-tallet under ledelse av professor Karsten Hundeide og professor Henning Rye ved Universitetet i Oslo. ICDP har et humanitært grunnlag og er basert på utviklingspsykologisk forskning, med mål om å støtte og fremme psykososial omsorgskompetanse hos personer med ansvar for barn. Programmet er formulert rundt [tre dialoger og åtte tema for godt samspill](#) (se tabell 1). Programmet blir implementert i grupper med omlag 6-12 deltakere og ledet av to ICDP-sertifiserte veiledere som initierer diskusjon og refleksjon knyttet til emosjonelle, kommunikative og regulerende komponenter ved barneoppdragelse. Deltakernes egne eksempler og erfaringer ligger til grunn for gruppediskusjoner og programmet antas i så måte å være kultursensitivt ([ICDP, 2014](#)).

I Norge har Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet det overordnede ansvaret for foreldreveiledning basert på ICDP-metoden, og [Barne-, ungdoms og familiedirektoratet](#) er ansvarlig for gjennomføringen. Foreldre tilbys ICDP-veiledning gjennom barnehager, helsestasjoner og andre som jobber med barn og/eller familier.

Tabell 1: *De tre dialogene og de åtte tema for godt samspill*

Den emosjonelle dialogen:	1. Vis positive følelser – vis at du er glad i barnet ditt
	2. Juster deg til barnet og følg dets initiativ
	3. Snakk til barnet ditt om ting det er opptatt av og prøv å få i gang en «følelsemessig samtale»
	4. Gi ros og anerkjennelse for det barnet klarer å gjøre
Den meningsskapende dialogen:	5. Hjelp barnet til å samle oppmerksomheten sin, slik at dere har felles opplevelse av det som er rundt dere
	6. Gi mening til det barnet opplever av omverdenen ved å beskrive det dere opplever sammen og ved å vise følelser og entusiasme
	7. Utdyp å gi forklaringer når du opplever noe sammen med barnet ditt
Den regulerende dialogen:	8a. Hjelp barnet til å lære regler, grenser og verdier
	8b. Hjelp barnet til å planlegge aktiviteter steg for steg og å nå mål

3 Rekruttering og gjennomføring

Helseetaten markedsførte prosjektet videre ved informasjon til Introduksjonsprogrammet og Voksenopplæringen, gjennom møter og bydelsbesøk. Rektorene ble informert om prosjektet, og stilte seg positive. Tolv ICDP-veiledere ble rekruttert gjennom Helseetaten fra bydelene. Disse ble satt sammen i seks veilederpar, hvorav en veileder per par hadde sertifisering som ICDP minoritetsveileder, og selv hadde etnisk minoritetsbakgrunn. Det ble ansett som viktig å rekruttere erfarne veiledere som evner å møte denne gruppen med en mangfoldig bakgrunn, og der mange vil snakke lite norsk.

Rekrutteringen til gruppene foregikk gjennom Introduksjonsprogrammet og Voksenopplæringen. Det ble gitt ett frivillig tilbud til 90 deltakere fra fire klasser. Tilbudet ble gitt i norskopplæringen for innvandrere og flyktninger, i vinterferien i uke 8, 2014. Programmet ble gjennomført på norsk som et tilbud til alle språkgrupper. Deltagerne fikk utdelt temahefter på sitt morsmål i den grad det var tilgjengelig. ICDP-veiledningen ble holdt av seks veilederpar på tre voksenopplæringsskoler gjennom 15 timer fordelt over fem dager. Det ble gitt hjemmeoppgaver mellom hver dag som en del av læringsprosessen. Hver gruppe bestod av mellom 10 og maks 16 personer.

Kursdeltakerne ble spurt om å svare på et spørreskjema etter siste gruppemøte og om lag halvparten ble forespurt om å være med på et gruppeintervju tre måneder etter siste gruppemøte for å dele erfaringer etter programmet. De tolv ICDP-veilederne, 24 lærere i Voksenopplæringen og 37 programrådgivere i bydelene ble spurt om å svare på et spørreskjema for å dele sine erfaringer om opplevd nytteverdi av programmet innenfor Voksenopplæringen. Spørreskjemaet ble sendt til dem via mail ved bruk av datainnsamlingsverktøyet Conconfirm. Prosjektet ble meldt inn til Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk, som konkluderte med at ”prosjektet ikke har som formål å fremskaffe ny kunnskap om helse og sykdom som sådan” og således falt utenfor helseforskningslovens virkeområde. Prosjektet ble godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

4 Informasjon om deltakerne i studien

4.1 Deltakere

Av totalt 72 deltakere besvarte 52 spørreskjemaet (72.2%). Av disse var 29 kvinner og 23 menn. De hadde bodd i Norge mellom 12 og 96 måneder, med et gjennomsnitt på 37 måneder (3 år). Flest oppga å ha to barn (gjennomsnitt på 2,3) mens noen hadde opptil 11 barn. Fem av deltakerne som svarte på spørreskjema oppga at de ikke hadde egne barn. Deltagerne kom fra Øst-Europa, ulike deler av Afrika, Midtøsten og Sør-Asia, med majoriteten fra Afrika (30 deltagere) og Midtøsten (13 deltagere). Det var omtrent like mange som hadde kun hadde grunnskoleutdanning (16 deltakere), utdanning lignende videregående skole (19 deltakere), og høyskole- eller universitetsutdanning (16 deltakere). Deltakerne fra fem av gruppene var på norsknivå 2, mens den siste gruppen var på et lavere nivå.

Det ble holdt tre fokusgrupper hvor deltakerne delte sine erfaringer. De fleste av disse oppga også å ha fylt ut spørreskjema. Det møtte til sammen 17 deltagere fordelt over tre grupper, ni kvinner og åtte menn. I gjennomsnitt oppga deltagerne i fokusgruppene lignende bakgrunns karakteristika som deltagerne som fylte ut spørreskjema, både med tanke på antall barn, utdanningsbakgrunn, opprinnelsesland og botid i Norge.

4.2 ICDP-veiledere

Alle de tolv ICDP-veilederne besvarte spørreskjemaet. Av disse var åtte kvinner og fire menn. Halvparten hadde nordisk opprinnelse og halvparten ikke-nordisk opprinnelse. De var mellom 33 og 66 år med en gjennomsnittlig alder på 53. De hadde holdt mellom 1-10 ICDP-grupper tidligere, med et gjennomsnitt på fire grupper hver.

4.3 Lærere og programrådgivere

Av de 24 lærerne i Voksenopplæringen og 37 programrådgiverne i bydelen som mottok spørreskjemaet så var det kun to lærere (8.3%) og åtte programrådgivere (21.6%) som besvarte

spørreskjemaet. Av disse var det ti kvinner og en mann i alderen 28 til 58 år (gjennomsnittlig alder på 42). Alle hadde tidligere hørt om ICDP, og to var selv sertifisert som ICDP-veiledere. Av de to lærerne besvarte den ene kun ett spørsmål og den andre ingen spørsmål utover demografisk informasjon (stilling, alder, kjønn og hvorvidt de tidligere hadde hørt om ICDP). Tilbakemeldingene fra lærere og programrådgivere vil derfor bli referert til som kun rådgivere for å reflektere de faktiske data.

5 Implementering

5.1 Demografiske karakteristika og språkforståelse

I spørreskjemaet oppga deltakerne at de forstod både veilederne og gruppedeltakerne godt. På en skala fra 1 til 5 hvor 1 stod for ”Forstod ikke i det hele tatt” og 5 stod for ”Forstod alt”, var den gjennomsnittlige skåren blant deltagerne 4,5. Kun 10 av deltakerne oppga at de ikke hadde temahefte på sitt morsmål, og de fleste oppga det som ”veldig viktig” for å forstå programmet (gjennomsnittlig skåre på 4,2, hvor 1 var ikke viktig og 5 veldig viktig). De fleste synes også det var nyttig å ha temaheftet tilgjengelig på norsk (gjennomsnittlig skåre på 4, hvor 1 var ”ikke nyttig” og 5 ”veldig nyttig”).

I gruppeintervjuene fortalte flere foreldre fra ulike grupper at de opplevde at det for det meste gikk bra at det ble snakket norsk i gruppene, men at noen ord som ble brukt av veilederne var vanskelige. Noen mente at de burde hatt programmet på sitt eget språk, fordi de ville forstått mer da, mens andre foreslo å ha tolk på sitt morsmål i tillegg til norsk veileder.

Veilederne ble spurt om å svare ”i liten grad”, ”i middels grad” eller ”i stor grad” på spørsmål som gjaldt språkforståelse og gjennomføring. På spørsmål om ”I hvilken grad opplevde du at deltagerne forstod det de andre deltagerne sa” og ”I hvilken grad opplevde du at deltagerne forstod det du sa”, svarte kun en veileder ”i liten grad”, fem ”i middels grad” og seks ”i stor grad”. På spørsmål om ”I hvilken grad opplevde du at de som hadde temaheftet på morsmål hadde nytte av det”, svarte halvparten av veilederne ”i middels stor grad” og den andre halvparten ”i stor grad”.

I spørreskjema oppga veiledere i all hovedsak at det var viktig at en av gruppeveilederne hadde en annen etnisk bakgrunn enn norsk, og pekte blant annet på at det var ”svært viktig og veldig nyttig” (veileder 3) og ”avgjørende viktig” (veileder 8) ”i forhold til hvordan temaene skulle bli forklart og forstått” (veileder 5) og at det var ”viktig for å bygge tillit” (veileder 5) da den med en ”annen etnisk bakgrunn lett kunne forstå deltagerens situasjon” (veileder 7). To av veilederne svarte at dette ikke var så viktig da ”elevene snakket godt norsk” (veileder 11), mens en pekte på ”at det er viktig å ha en veileder som har relevant utdanning i dette området” (veileder 10). En veileder påpekte at det var veldig viktig å snakke et enkelt norsk. Alle opplevde at norsk nivå 2 var et riktig nivå å legge seg på videre, at det er lurt at de har såpass høyt nivå på norskkunnskapene.

5.2 Hjemmeoppgaver og innhold i samlingene

Flertallet av deltagerne oppga i spørreskjema at alle temaene var like viktig og nyttige. På spørsmål i gruppeintervju om hvilket tema eller innhold i programmet som var nyttigst eller viktigst, var tema rundt det å gi barna tid, snakke med dem, vise dem kjærlighet, og sette grenser hyppigst nevnt. Svært mange sa at alle temaene var nyttig. Blant de som nevner enkelttemaer som de mener er viktigst er det tema 1, 3, 4, 5, 7 og 8 som går igjen. Spesielt tema 8 om å sette grenser trekker mange frem som viktig. Av de få som oppga i spørreskjema at noen temaer var minst nyttig, ble temaene 1, 4, 6 og 8 nevnt (se tabell 1).

Flere kom med innspill på tema som burde vært lagt til i programmet (se under, anbefalinger for videre bruk). Noen av gruppedeltagerne sa at det var bra at de fikk mulighet til å snakke og dele sine erfaringer, og at de også lærte mye av de andre deltagerne i tillegg til av veilederne. På spørsmål om det ble tatt opp tema på samlingene som var ubehagelige eller uvant å snakke om, avkrefte det store flertallet i gruppene dette.

Deltakerne oppga i spørreskjema at de var positive til hjemmeoppgavene. De få som ikke hadde barn syntes det kunne være vanskelig, men likevel bra for å skape refleksjon. De fleste syntes det var bra å dele personlige erfaringer og å høre på andre om de har liknende opplevelser. Noen få syntes det var veldig vanskelig å prate om seg selv. Flere av deltagerne i gruppeintervjuet uttrykket entusiasme over hjemmeoppgavene, og ga eksempler på hvordan de i

hjemmeoppgavene hadde ”prøvd ut” temaene fra samlingene med sine barn, og at de også hadde fortsatt med dette etter ICDP-deltakelsen, f.eks.:

”Jeg kom hjem og jeg klemte barnet (...) det eldste barnet, hun er stor, og hun sa ”Mamma...”, men nå liker hun det, så nå sitter vi og klemmer “(mor, gruppe 1).

En annen forelder fortalte om da han fikk i hjemmeoppgave å gjøre en aktivitet sammen med barnet sitt:

”Han hadde sykkel, men ikke jeg. Så sønnen min gikk og hentet og fikk låne til meg. (...). Han ordnet sykkel for meg. Vi syklet masse. Han ville ha kontakt og være med meg.” (far, gruppe 2).

Noen fortalte også om at hjemmeoppgavene hadde vært vanskelig, fordi de ikke var vant til å gjøre slike aktiviteter med barna. Fem veiledere oppga i spørreskjema at deltakerne utførte hjemmeoppgavene på en middels god måte og sju opplevde at de ble utført på en god måte.

Åtte av veilederne hadde i stor grad brukt bilder som en del av den metodiske tilnærmingen til programmet, to hadde i middels grad brukt bilder og to hadde brukt bilder i liten grad. På spørsmål om bruk av rollespill i gruppen, rapporterte en veileder å ha benyttet rollespill i stor grad, sju veiledere hadde rapportert rollespill i noe grad, og tre veiledere at dette i liten grad hadde blitt benyttet. Sju brukte stor grad av fortellinger i gruppen, to hadde i middels grad brukt fortellinger, og tre veiledere oppga at de ikke brukte fortellinger i gruppen.

5.3 Gruppesammensetning

Blant deltakerne som fylte ut spørreskjema oppga det store flertallet at det var positivt med en blanding av kjønn i gruppene. Flere begrunnet dette med at det var viktig å høre på synspunkter fra både mødre og fedre, og at det er viktig for begge foreldre i et foreldrepar å delta. I gruppeintervjuene var det på samme måte ingen som uttrykte at de var negative til at det var en kombinasjon av menn og kvinner i gruppene. I denne sammenhengen trakk noen frem at menn og kvinner er ulike og har ulike roller overfor barna, og at de kan lære av hverandre. Andre var opptatt av at det var en fordel å ha sin partner/ektefelle med på kurs, slik at de kunne dele

opplevelsen og snakke om den siden. Noen trakk også frem at norske foreldre deler mer på husarbeid og oppgaver i hjemmet enn det som var vanlig i deres hjemland, og at det derfor var viktig å være på slikt kurs sammen, slik at mennene kunne lære mer om barna av kvinnene. I gruppeintervjuene trakk flere foreldre på eget initiativ frem at det var bra at deltagerne var fra ulike kulturer, slik at de kunne dele erfaringer.

Alle veilederne oppga i spørreskjema at det fungerte bra å ha blandede grupper med både kvinner og menn; både de som hadde flest kvinner i gruppen: ”Veldig godt hos oss, flest kvinner. De var vant til å være sammen” (veileder 3); de som hadde flest menn i gruppen: ”I denne gruppen fungerte det bra. De lyttet til hverandre og spøkte sammen. De kommuniserte godt. Det var fleste menn i gruppen” (veileder 7) og for de som hadde ektepar i gruppen: ”Det fungerte svært bra, også for ekteparene”. Oppdeling av storgruppen ga ofte et bedre utgangspunkt for refleksjon” (veileder 9). Noen pekte også på at deltakerne var trygge på hverandre i utgangspunktet ettersom de går i samme klasse i norskopplæringen: ”Det gikk veldig fint, ikke noe problem. Mange av dem går i samme klasse og er trygge på hverandre” (veileder 11). Det at deltagerne kjente hverandre godt fra før kan ha vært en medvirkende årsak til at det fungerte så godt med kvinner og menn samlet.

Under gruppeintervjuet ble deltagerne spurt om hvordan de opplevde sammensetningen mellom veilederne, med en norsk og en minoritetsveileder, noe alle gruppene oppga at det var positivt med en slik sammensetning. De trakk blant annet frem at det var fint at veilederen med minoritetsbakgrunn kunne forstå og av og til oversette dersom noe var vanskelig å forstå. Flere trakk også frem at det var bra med en kombinasjon fordi den norske veilederen hadde kunnskap om det norske samfunnet og barneoppdragelse, mens den andre veilederen hadde lignende erfaringer som deltakerne selv. ”De (veilederne) kjenner tilsammen begge kulturer, så det var bra, det lærer vi mye av” (far, gruppe 1). To grupper trakk frem at det var positivt at også den etnisk norske veilederen hadde erfaring med ICDP-grupper i andre land enn Norge.

5.4 Gjennomføring

På spørsmål i spørreskjema om hvordan foreldre ville foretrukket å ha ICDP, oppga de fleste foreldrene (36 av 52) at de foretrakk å ha ICDP slik som det hadde vært, mens et mindretall oppga at de foretrakk å ha kurset en gang i uken fordelt over lengre tid.

Deltagerne i gruppeintervjuet ble ikke spurt direkte om hvordan de opplevde programmets varighet, men dette ble trukket frem av foreldrene selv i samtlige grupper. Man mente da at det var for kort tid på programmet, og noen hadde konkrete anbefalinger, for eksempel en gang i uken eller over en lengre periode. Deltagerne begrunnet dette med at det var mange personer i gruppene, hvor mange ville snakke mye om tema de var opptatt av. Flere trakk også frem at læringsutbyttet deres ville vært større dersom de hadde hatt bedre tid til temaene og til å gjøre hjemmeoppgavene. Informasjonen herfra skiller seg med andre ord ut fra informasjonen innhentet i spørreskjema. Dette kan ha å gjøre med at foreldrene som kom med disse uttalelsene i gruppeintervju ikke var representative for deltagerne generelt, at deltagerne misforstod spørsmålet i spørreskjema (for eksempel som om de var ”fornøyd” med formen), eller at det har vært en bevegelse blant deltagerne oppfatning av dette, i og med at spørreskjema ble fylt ut direkte etter gjennomført program, mens gruppeintervjuene fant sted omtrent tre måneder etterpå.

Alle de tolv veilederne pekte på at det var intenst å holde en gruppe over en uke, og flere pekte på at det gir dårlig tid til refleksjon og praksis mellom gruppemøtene, og at det er sårbart når det blir fravær:

”Veldig intenst og lite tid til å fordøye og trene hjemme. Vi ble godt kjent med denne intensiteten. Skulle ønsket en kombinasjon. Noen var ikke til stede hver dag. Hadde trengt mer tid” (veileder 4);

”De hadde mindre tid for å gjennomføre oppgaven. De hadde mindre tid mellom hver samling for å fordøye det som de lærte hver dag” (veileder 10).

6 Deltakernes utbytte av kurset

6.1 Generelt utbytte

6.1.1 Spørreskjema, deltagere

Deltakerne selv oppga i spørreskjema at de var svært fornøyde med kurset. Alle foreldre svarte her at det hadde vært bra og anså det som en positiv erfaring. Flere skrev at kjærligheten i familien hadde vokst. De som ikke hadde barn synes det har vært positivt å lære om det og gleder seg til de kan prøve det ut selv en gang. ”Jeg blir mer opptatt av barnet mitt” (id:51). Foreldrene mente ICDP hadde hatt en positiv innvirkning ved at barna viste mer glede. En deltaker svarte: ”Ja, selvfølgelig barna blir glade når de hører at foreldrene deres går på sånn kurs for dem. De tenker vi bryr oss om dem” (id:46). Noen få syntes det var vanskelig å uttale seg om hva de synes om programmet fordi de ikke hadde barn eller at barna deres var for unge. Deltakerne ga mye ros til kurset til spørsmål om de hadde andre kommentarer, og de fleste ønsket å takke for all informasjonen og erfaringene. De oppga blant annet at ”det var et viktig kurs for innvandrere” (id:52).

Flere av de som hadde ektefelle/samboer/partner oppga at kommunikasjonen dem imellom hadde forbedret seg når det gjaldt å prate om barna. De delte ideer og snakket om kurset. Alle bortsett fra én ville anbefale programmet videre til slekt og venner. Deltakeren som ikke ville anbefale kurset videre begrunnet dette med at kurset foregår på norsk. De som oppga at de ønsket å anbefale det videre begrunnet dette med at de syntes det var viktig for å bedre barneoppdragelsen. Flere skrev også at det er viktig å lære om kultur og oppdragelsen av barn her i Norge for de som kommer hit.

6.1.2 Gruppeintervju, deltagere

I gruppeintervjuet ble deltagerne først spurt om hva de syntes om kurset generelt, og om de syntes det var nyttig. Foreldrene i gruppene uttrykte generelt mye entusiasme og positivitet over programmet i gruppeintervjuene. De fleste brukte ord som ”veldig bra” og ”veldig lærerikt”, andre beskrev det som ”seriøst”. Det generelle inntrykket fra gruppene er at foreldrene var opptatt av å lære ”norske” måter å oppdra på, samtidig som flere var opptatt av at de både ønsket

å beholde sin egen kultur, og at ikke alle deler av den norske kulturen var like bra. Her trakk noen frem at norske barn har for lite respekt for voksne. Som en første respons på spørsmålet trakk mange frem at ”deres” kultur er annerledes fra den norske, og at refleksjon rundt dette sammen med de andre deltagerne og veiledere hadde vært viktig:

”Det var forskjellige kulturer, slik at alle kunne fortelle fra egen kultur. Jeg kjente mer til hvordan man oppdrar barn i hjemlandet mitt, men fikk tanker om hvordan det er her i Norge” (mor, gruppe 1).

«Man kan lage en miks, litt kultur fra Norge og litt fra hjemlandet, som man gjør med gatespråk, en blanding av to språk” (far, gruppe 1).

”Man lærte ikke å bli forelder, for det er man alltid i hjertet. Men vi lærte mye om barn og om Norge. Mange ting er likt, noen ting var nytt. (...) Jeg husker noen sa nå er du i Norge, så det er viktig at du passer på det men også passer på deres kultur fra hjemlandet” (mor, gruppe 3).

Foreldrene ble også spurt om de så endringer i henholdsvis familien, hos barna og hos seg selv etter ICDP-deltakelse. Både her og til innledningsspørsmålet trakk mange frem at de hadde begynt å bruke mer tid med barna og snakke med dem i større grad, og at dette har skapt positive endringer i forholdet dem imellom:

”Jeg har blitt opptatt av at man må gi barna tid. Når man sitter med barna så kan man bli mer kjent, de har masse spørsmål. Vi har også skjont at man kan lære av barna faktisk (far, gruppe 1).

”Det var misforståelser mellom oss hjemme før kurset, men etter kurset så snakket jeg med dem og prøvde noe av det jeg lærte. Jeg har bedre kontakt med barna mine nå” (far, gruppe 2).

”Jeg synes det er et veldig bra program. Etter kurset så begynte jeg å skjønne mine barn. Før når de snakket til meg, så sa jeg ”vent, vent” og jeg snakket ikke med dem. Men nå så svarer jeg og snakker med dem og jeg tror det er veldig viktig for barna mine. De sier ”Det er ikke mammaen min, hun er så forandret” (mor, gruppe 2).

På samme måte trakk flere foreldre frem endringer i samspillet mellom seg og barna som følge av at foreldrene selv hadde forandret seg etter ICDP, og mange trakk også frem at de satte flere grenser for barna etter deltakelse i ICDP-programmet.

”Før når jeg gikk ut med dattera mi, så spurte dattera mi hele tiden om å få sjokolade og alt mulig hver dag. Når jeg sa nei, så skrek hun og kastet ting rundt. Jeg fikk tips om at vi må snakke samme før butikken at hun ikke får noe. At hun noen ganger kan velge en liten ting, men ikke alltid. Og maser hun så får hun ikke være med. Så dette hjalp. Nå skriker hun ikke og det går veldig fint” (mor, gruppe 1).

”Barnet mitt spilte mye tv-spill. Jeg var hjemme og lagde mat og han fikk spille så mye han ville. Men etter ICDP så satte jeg grenser for ham. Bare én time eller to timer.” (mor, gruppe 1).

I to av gruppene var foreldrene opptatt av at det ikke er lov å slå barn i Norge, men at ICDP hadde fokus på å sette grenser på andre måter. På lignende måte var noen foreldre opptatt av at barna får bestemme mer i Norge enn i hjemlandet.

”I mitt hjemland for eksempel så slår man barn, det er lov (...). Men når barna i Norge er slemme, så er det mange ting man kan gjøre (...) man kan forklare. Jeg har lært mange ting” (far, gruppe1).

”I hjemlandet mitt, så er det slik at barna må respektere foreldrene og foreldrene bestemmer. Her er det sånn at man lager en plan, samarbeider og planlegger. I hjemlandet så ville jeg bestemt alt, men det er hans tid, så vi planlegger sammen” (far, gruppe 3).

Noen foreldre fortalte om at de personlig hadde hatt utbytte av ICDP, og flere trakk da frem at det var positivt å møte andre i lignende situasjon:

”Jeg lærte fra andre at jeg ikke er alene (...) jeg har lært meg å ta det med ro. Jeg er ny her, kanskje jeg gjør feil, men jeg er roligere nå” (mor, gruppe 2).

”Jeg har blitt kjent med mange mennesker. Og fått delt mye og fått stilt mange spørsmål. Det er lurt med kurs fordi da ser vi at mange foreldre kan hjelpe hverandre” (far, gruppe 1).

6.1.3 Veiledere

Alle veilederne oppga i spørreskjema at de hadde inntrykk av at deltakerne hadde hatt utbytte av kurset. Veilederne pekte videre på at gruppen hadde vært positiv (veileder 10) og at ”elevene var veldig fornøyd, de var engasjerte og pratet mye om egne opplevelser og spurte masse om hvordan "vi norske" gjør forskjellige ting i forhold til aktiviteter og hvordan vi blir venner med våre barn” (veileder 9).

Veilederne rapporterte at deltakerne hadde forstått programmet og anvendte det i praksis. Noen opplevde at deltakelse i programmet hadde bidratt til positive endringer i familien og at de hadde hatt stort utbytte og glede av å dele erfaringer med andre.

Alle bortsett fra en veileder opplevde at deltakerne delte på egne erfaringer/følelser/synspunkter på en god måte, mens en veileder svarte ”middels” på dette spørsmålet. Halvparten opplevde at deltakerne greide å sette seg inn i barnets situasjon/følelser, mens den andre halvparten svarte at de opplevde det i middels stor grad. Fem veiledere rapporterte at deltakerne i stor grad viste med egne eksempler at de hadde forstått de åtte temaene, mens sju veiledere svarte ”middels” på dette spørsmålet. Noen deltakere hadde ikke barn, men veilederne mente det uansett var nyttig for dem å delta, og at de refererte til barn de kjente i familien eller vennekretsen.

6.1.4 Programrådgivere

Programrådgiverne oppga i spørreskjema at de opplevde at deltakerne hadde hatt ”nytte av å snakke med andre foreldre og få noen tips til hvordan man kan takle situasjoner med egne barn” (id. 3) og at de hadde ”fått ny informasjon angående barn som har gjort dem tryggere i foreldrerollen” (id. 5). Dette igjen gjorde at de ”endret syn på barna og de utfordringene de møter i familien, i tillegg til bedre forhold til barna”(id. 2) og at de ”følte seg bedre integrert” (id. 4) og at de ”følte bedre mestring i forhold til kunnskap om samfunnet og særlig hvordan han skulle oppdra barna, og bedre samarbeid” mellom foreldrene (id. 7). To av de som besvarte spørreskjemaet oppga at de ikke hadde snakket med deltakerne om et eventuelt utbytte.

6.2 Utbytte knyttet til økte norskkunnskaper

Flere av deltagerne i gruppeintervjuet oppga selv at de hadde snakket mye norsk i løpet av programmet. Noen sa også at de hadde lært flere nye, norske ord.

Veilederne opplevde i all hovedsak at deltakerne hadde utbytte av programmet i forhold til å lære seg nye ord og uttrykk og gjennom å uttrykke seg muntlig og gjøre seg forstått i gruppen. Deltakerne selv hadde gitt uttrykk for at ”de snakker mer enn i vanlig norsk klasse” (veileder 1) og en av deltakerne hadde sagt at han ”lærte mer på ICDP-kurset enn en hel måned i den opprinnelige norskopplæringen” (veileder 5), og det kan være fordi ”de var svært motiverte for å uttrykke sin mening” og at ”de fleste snakket fordi de hadde noe viktig å formidle” (veileder 6). Blant annet så lærte de ”nye ord og å uttrykke seg på andre områder, følelser osv.” (veileder 3) og ”nye begreper og ord i forhold til å sette grenser” (veileder 9). En veileder pekte på at ”de som var flinkere å snakke norsk var mer deltakende i gruppe diskusjonene og da jeg tror de lærte mye” (veileder 8) og at veilederne måtte bruke mye tid på ”oversettelse og å sette temaene inn i en kulturell kontekst” for deltakere som var på nivå 1 i norsk” (veileder 7).

To av programrådgiverne oppga i spørreskjema at de hadde inntrykk av at deltakerne hadde hatt utbytte av ICDP i form av økte norskkunnskaper (id 2 og 3). To programrådgivere pekte på at de ikke hadde forutsetninger for å vite om kurset hadde ført til økte norskkunnskaper og to programrådgivere skrev at de ikke har inntrykk av at deltakerne hadde hatt noe utbytte av ICDP i forhold til å lære norsk. En av disse uttrykte imidlertid at ”det kan ha gjort deltagerne mer bevisste på betydningen av språk i forhold til barn” (id 4).

7 Anbefalinger for videre anvendelse av ICDP innenfor Voksenopplæringen

7.1 Anbefalinger fra deltakerne

I spørreskjemaet nevnte flere av deltakerne at programmet skulle ha gått over lengre tid og at flere skulle få mulighet til å delta på ICDP. Noen hadde konkrete forslag til tema som de gjerne ville hatt mer tid til å diskutere, så som hvordan man kan samarbeide med eldre barn, hvordan

hjelp barna til å bli selvstendige, hvordan løse konflikter og mer om respekt. En pekte på at kurset burde være på morsmål (id: 11) og at det er viktig ”å variere læringsmetodene” (id: 1). En stor andel svarte at de savner noe i programmet, men uten å utdype dette. Noen syntes de burde ha fått tilbud om ICDP tidligere (med en gang de kom til Norge). Flere skrev at de vil savne gruppen og kurset.

I gruppeintervjuene var det en gjennomgående tendens i alle gruppene at foreldrene var opptatt av at flere skulle få delta på ICDP, noe som ble tatt opp av gruppedeltakerne selv. Flere trakk frem at de hadde anbefalt programmet til familie og venner, og flere fortalte at de hadde snakket om det med sin partner, og at de ønsket at hun/han skulle delta i programmet selv. På spørsmål om anbefalinger for videre bruk av ICDP, var mange i de ulike gruppene opptatt av at programmet bør bli en fast del av Introduksjonsprogrammet. Flere var opptatt av at foreldre i deres situasjon hadde ekstra utfordringer, og derfor særskilt behov for et program som ICDP.

”Alle innvandrere må gå på dette kurset (...) det er basic for familien” (far, gruppe 2).

”Når du kommer fra et annet land og kommer til Norge, det er helt annerledes. Det er mange utfordringer, man kan ikke språk eller kultur eller noe. Og når du kommer hit, så er det vanskelig å forstå alt. Mange foreldre er bekymret for at barna skal fjerne seg fra sitt språk og kultur” (mor, gruppe 3).

Alle gruppene mente at barneverntjenesten burde ha en rolle i programmet. Mange fortalte at de hadde vært redde for barneverntjenesten før ICDP, og at det var mye redsel og misforståelser blant innvandrere angående tjenesten. Temaet syntes å engasjere flere av deltagerne. Noen mente at frykt for barnevernet også hadde bidratt til at noen ikke ville delta på ICDP.

”Jeg må bare si det igjen, det er så mange misforståelser mellom foreldre og barnevernet, og mange tenker at barnevernet går over grenser, masse negativt. Så barnevernet må inn i dette kurset! (far, gruppe 3).

”Hjemme passer vi på barna hvordan vi vil, men her er også staten og ser på barna og passer på barna. Om barnet skriker, så kan man tenke, hva om naboen er norsk, de vil lure på hvorfor barnet

skriker, de følger med (...) Barnevernet må komme ut å snakke med oss utlendinger, for vi vet ikke. Vi er redde” (mor, gruppe 3).

”Andre vil ikke ta kurs, de er redd for barnevernet skal ta barnet på grunn av det man sier der. Det er viktig å forklare om barnevern, mange er redde dem, de kjenner ikke til dem. ICDP bør samarbeide med barnevernet. Når vi kom til Norge så hørte vi at barnevernet er veldig, veldig farlig.” (mor, gruppe 1).

7.2 Anbefalinger fra veilederne

Veilederne pekte på at de tror ICDP-kurset hadde vært en ”god arena til å trene norsk, men at det må følges opp slik at det ikke blir et stunt” (veileder 5). Det ble pekt på at de trenger mer tid til gjennomføring (veileder 2, 3 og 8) og at det var ”bra at programmet inngår i Introduksjonsprogrammet og at det bør gjøres obligatorisk” (veileder 5). En veileder mente at man bør ”la foreldrene tenke hvordan deres oppvekst var, og hvordan de ønsker og oppdra sitt barn her i Norge. Ikke skremme foreldrene at her på kurset prøvde vi å lære dem at de må glemme sin kultur” (veileder 1).

Svarene fra veilederne viser at de generelt synes at programmet burde blitt implementert over en lenger periode, for eksempel en gang i uken over åtte uker, framfor intensivt i løpet av en uke. Et par veiledere anbefaler å holde kurset på morsmål, men de fleste opplevde at det fungerte bra å holde kurset på norsk: ”En gang hver uke, kvinner og menn sammen, på morsmål med en etnisk minoritetsveileder. Vi forsøkte med oppdeling etter språk, og engasjementet og diskusjonen ble mer levende og nyansert.” De fleste syntes det fungerte fint å ha blandede grupper med både mødre og fedre, men det ble også anbefalt å ha ”et tilbud med mødre- og fedregrupper. Å kunne ha et valg, hadde vært fint” (veileder 3).

7.3 Anbefalinger fra programrådgivere

I tråd med anbefalinger fra deltakerne selv og ICDP-veilederne så ble det også fra programrådgiverne sin side anbefalt å holde kurset fordelt over flere uker. Svarene fra

programrådgiverne skiller seg imidlertid generelt fra svarene til deltakerne og ICDP-veilederne, både i forhold til anbefaling om å holde kurset på morsmål og for kvinner og menn hver for seg.

”Jeg mener at ICDP-kurset bør gå en gang i uken over lengre tid, fordi det skal foregå en prosess. Det bør gå på morsmål eller med tolk. Integrering er ikke bare norsk - det er også å tilegne seg nye metoder som kan komme familien til gode, og å danne nettverk med andre foreldre. Fordel hvis ektepar kan gå sammen på kurset – da vet begge hva det er snakk om, og kan samarbeide bedre” (id: 1).

”En gang i uka på morsmål over lengre tid tror jeg er best siden det gir bedre tid til bearbeiding av stoffet. Morsmålet er hjertespråket og gir høyere grad av internalisering, tror jeg. Og det viktigste: det startes diskusjoner og prosesser mellom deltakerne som jeg tror har stor betydning for at endring skal skje. Kvinner for seg og menn for seg tror jeg er best, iallfall for deltakere fra land med lav grad av likestilling for at alle skal tørre å si noe og være mer ærlige” (id: 2)

”Kurset bør absolutt være på morsmålet. Det er krevende å snakke om dette på et språk man ikke behersker godt. Kurs over én uke er svært intensivt, og jeg tror det er mer fordelaktig at det strekkes ut over en lengre periode. Tilbakemeldingen jeg fikk var positiv, men det virker som om det var liten tid til å "fordøye" alt. Kan det derfor legges inn som siste del av en skoledag én dag i uka over en lengre periode?” (id: 5)

”Dette er et tilbud som jeg virkelig håper vi får inn i Introduksjonsprogrammet, kanskje ikke engang på frivillig basis, men som en obligatorisk del” (id: 2).

8 Begrensninger

Prosjektets formål har vært å evaluere den opplevde nytteverdien av ICDP med tanke på foreldrerollen og i forhold til norskferdigheter og –kunnskaper. Dataene beskrevet i rapporten kan med andre ord indikere hvordan deltagerne og veilederne selv opplevde denne formen for ICDP, men kan verken gi svar på om ICDP faktisk har (positiv eller negativ) effekt i forhold til samspillet med barna, barnas utvikling, eller faktisk økte norskferdigheter/kunnskaper. Til det

trengs en mer grundig undersøkelse, der man sammenligner ICDP-gruppen med seg selv fra før til etter ICDP-deltakelse eller ved å sammenligne ICDP-gruppen med en annen gruppe som ikke deltar i ICDP og/eller en gruppe som deltar i et annet program. Det er heller ikke sett på kost/nytte-effekten av programmet, verken med tanke på forebygging av psykososiale vansker hos deltagerne eller barna, eller med tanke på andre, alternative program/intervensjoner. Det finnes noe dokumentasjon for den tradisjonelle formen for ICDP i Norge (der programmet implementeres gjennom åtte 2-timers møter fordelt over åtte uker), både [rett etter ICDP-deltakelse](#) og 6-12 måneder etter siste gruppemøte (Skar, Tetzchner, Clucas, & Sherr, 2014a¹) og for mødre med pakistansk bakgrunn (Skar, Tetzchner, Clucas, & Sherr, 2014b²), men det er usikkert i hvilken grad disse funnene er generaliserbare til denne intensive formen for programmet.

Tjue av de som hadde deltatt i programmet besvarte ikke spørreskjemaet. Det er mulig at personene som besvarte spørreskjema skilte seg ut fra deltagerne som ikke besvarte, for eksempel ved å oppleve kurset som mer positivt, eller med bedre norskkunnskaper enn deltagerne som ikke svarte. Veiledere informerte om at noen av deltagerne norskkunnskaper var for svake til at de klarte å fylle ut spørreskjema på egenhånd. Noen veiledere valgte da å hjelpe dem gjennom å lese opp spørsmålene. Veilederens tilstedeværelse under utfylling kan således ha påvirket deltagerne svar. Svarprosenten for gruppeintervju med gruppedeltakerne var imidlertid relativt høy, med høyt oppmøte i to av tre grupper, og alle veilederne besvarte spørreskjemaet. Det var imidlertid få programrådgivere fra bydelen og ingen lærere som besvarte spørreskjemaet. Det er usikkert hvorvidt dette reflekterer at de ikke følte de hadde forutsetninger til å svare, og om så var, hva dette skyldes.

¹ Skar, A-M. S., Tetzchner, S. von., Clucas, C., & Sherr, L. (2014a). The impact of a parenting guidance programme for mothers with an ethnic minority background. *Nordic Journal of Migration Research (in press, June 2014)*.

² Skar, A-M. S., Tetzchner, S. von., Clucas, C., & Sherr, L. (2014b). The long-term effectiveness of the International Child Development Programme (ICDP) implemented as a community-wide parenting programme. *European Journal of Developmental Psychology*, doi: 10.1080/17405629.2014.950219

9 Sammenfatning og anbefalinger

Evalueringen gir en klar indikasjon på at deltagerne i ICDP opplevde programmet som en svært positiv og nyttig erfaring for seg og sine barn. Foreldrene synes opptatt av at de har spesifikke utfordringer med tanke på å oppdra barn i det norske samfunnet samtidig som de selv har en annen kulturell bakgrunn, og at ICDP har betydd en positiv forskjell med tanke på å håndtere disse utfordringene. Foreldrene beskrev på ulike måter at de hadde fått bedre forhold til sine barn, og økt trygghet i rollen som forelder i Norge. Flere deltagere uttrykte at deres kultur ble respektert og at det var berikende at flere kulturer var representert.

Mange var opptatt av at flere skulle få del i programmet. Selv om flertallet av deltakerne som besvarte spørreskjema oppga at de ikke ville endret formen på programmet til en gang i uken over lengre tid, kom det frem som et klart ønske fra både veiledere og deltagere i gruppeintervju om å utvide tilbudet i tid. Et alternativ for å møte dette ønsket er å tilby ICDP en dag, deretter over en uke den påfølgende uken, og deretter to dager i de to påfølgende ukene, noe som vil tilsvare åtte ganger tilsammen (1+5+2 samlinger). Møtene kan da være på tre timer hver gang. På denne måten oppfyller man også timeantallet som anbefales innenfor minoritetsprogrammet av Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (24 timer). Et annet alternativ vil kunne være å tilby programmet fra mandag til og med torsdag i to uker, til sammen åtte ganger, tre timer hver gang. Et tredje alternativ er å ha et tradisjonelt løp, hvor deltagerne møtes ukentlig som en integrert del av Voksenopplæringen, for to timer lange samlinger fordelt over 8–12 uker.

Både deltagere og veiledere uttrykker et ønske om at deltagerne skal få mer informasjon om barneverntjenesten. Det foreslås at barneverntjenesten inviteres inn i planleggingsfasen av eventuelle videre ICDP-grupper i Voksenopplæringen, med tanke på å skape et samarbeid hvor målet er at ICDP-deltagere blir informert om tjenesten, samtidig som det blir tydelig for potensielle deltagere at tiltaket er uavhengig av barneverntjenesten. Dette med tanke på at flere formidlet en sterk skepsis og frykt for denne instansen i flere innvandremiljøer, og at for sterke koblinger til barneverntjenesten vil kunne gå utover rekrutteringen.

Tilbakemeldingene fra ICDP-deltakerne og ICDP-veilederne tyder på økte norskkunnskaper som følge av ICDP-deltakelse. Det ble pekt på at deltakerne var ekstra motiverte for å snakke i gruppene ettersom temaene ble opplevd som viktige. Samtidig var det

flere som uttrykte at norsknivået har innvirkning på språkutbytte, da for liten norskforståelse i utgangspunktet gjør gjennomføringen og forståelsen vanskelig. Det kan følgelig anbefales at deltakerne lærer flere relevante norske ord før første gruppemøte, for eksempel ved å gi dem ord fra temaheftet som de kan øve på.

Dersom ICDP skal implementeres i hele Oslo kommune som en del av Voksenopplæringen, anbefales det å gjennomføre et parallelt forskningsprosjekt som kan undersøke effekt av programmet blant deltakerne og i deres familier (med sammenligningsgrupper, bedre mål på foreldrevariabler som psykisk helse og sosial støtte, og mer objektive mål på endring i samspill mellom foreldre og barn og barnas utvikling) i forbindelse med implementeringen, for slik å kunne fastslå i hvilken grad og hvordan programmet har effekt for deltakerne i foreldrerollen, i samspillet med barna, og i deres norskkunnskaper og -ferdigheter.

Sammenlagt tyder resultatene fra dette pilotprosjektet på at ICDP-veiledning som tilbys innvandrere og flyktninger gjennom Oslo Voksenopplæring fører til styrkede foreldre-barn-relasjoner, muligheter for økt norskkunnskap og utvidet kunnskap om det norske samfunnet.